

АНОТАЦІЯ

Острович Е.С. Адміністративно-правові засади деінституалізації в Україні. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081–Право. – Приватний заклад вищої освіти «Київський міжнародний університет»; Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2020.

У дисертації вперше на підставі узагальнення наукових праць вчених та аналізу чинного законодавства, розкрито адміністративно-правові засади деінституалізації в Україні та надано науково обґрунтовані пропозиції та рекомендації щодо їх удосконалення.

В результаті проведеного дослідження, на виконання поставлених завдань, сформульовано низку нових положень та висновків, науково обґрунтованих пропозицій та рекомендацій, спрямованих на вдосконалення зазначених засад.

У підрозділі 1.1 «Становлення та розвиток правового забезпечення деінституалізації: світовий досвід» зазначається, що сучасний етап розвитку цивілізованого суспільства характеризується не лише інформатизацією, глобалізацією, але й деінституалізацією, на що неодноразово звертали увагу як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники. З метою з'ясування природи деінституалізації розглянуто сутність інституалізації та її зв'язок із першою (тобто деінституалізацією). Задля цього досліджено наукові підходи до розуміння даних явищ у розрізі різних галузей науки і практики (економіка, соціологія, право). Встановлено, що за своїм змістом та суттю деінституалізація є процесом, який направлений впливати на благополуччя людей, які мають певні ускладнення свого розвитку в суспільстві (медичні, соціальні, правові тощо). Тобто це створення таких умов життя для певних категорій людей, які б унеможливили дискомфорт для них та давали можливість їм адаптуватися до суспільного життя, незважаючи на їх вади та

соціальне положення.

У підрозділі 1.2 «Теоретико-методологічні підходи до змісту поняття деінституалізації в Україні» з метою з'ясування змісту та сутності поняття «деінституалізація» визначені та охарактеризовані основні властивості даного явища. Підкреслюється, що деінституалізація – це комплексна діяльність. Наголошується, що її не слід розуміти просто як вилучення вразливих груп населення з інституцій, а як систематичні, стратегічно обґрунтовані зміни, які призводять до значного зниження рівнів використання інституційного догляду і до поширення послуг по збереженню родини на рівні громади. Розкрито зміст та значення передбачувальної, синтезуючої, методологічної функції деінституалізації.

У підрозділі 1.3 «Нормативно-правові основи регулювання деінституалізації в Україні» зазначається, що впровадженню процесу деінституалізації в Україні передувало як прийняття, оновлення цілої низки нормативно-правових актів на національному рівні, так і ратифікація міжнародних нормативно-правових документів. З метою з'ясування сучасного стану нормативно-правового базису деінституалізації в Україні, досліджено положення Загальної декларації прав людини, Конвенції ООН про права дитини, Декларації про соціальні та правові принципи, що стосуються захисту і благополуччя дітей, особливо при передачі дітей на виховання та їх усиновленні на національному і міжнародному рівнях, а також ряду інших міжнародно-правових актів. Проведено вивчення нормативно-правових засад деінституалізації, закладених у внутрішньодержавному законодавстві. За результатами проведеного дослідження сформульовано висновок про те, що нормативно-правові основи деінституалізації в Україні сьогодні перебувають у досить динамічному стані, що відображено у цілій низці документів наказового характеру, які мають конкретних виконавців, строки виконання та механізми реалізації зазначених приписів, що є дуже важливим в процесі здійснення трансформаційних процесів в державі.

У підрозділі 2.1 «Загальна характеристика процесу деінституалізації в Україні» розглянуто стан розвитку деінституалізації на сучасному етапі, зокрема у контексті здійснення прийнятих Урядом України Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017–2026 роки і Плану реалізації її першого етапу. На основі проведеного дослідження сформовані деякі пропозиції щодо удосконалення процесу деінституалізації в Україні, зокрема акцентовано увагу на: необхідності приведення вітчизняне нормативно-правове регулювання у сфері деінституалізації до міжнародних норм і стандартів, систематизувати його з метою вивчення колізійних питань, а також доопрацювати його у тих питаннях, які залишилися поза увагою; підвищення рівня обізнаності населення щодо позитивного впливу деінституалізації на дітей, які опинилися в складних життєвих обставинах; розширення переліку альтернативних соціальних послуг у сфері сімейного благополуччя; робити їх доступними та зрозумілими для населення; та ін.

У підрозділі 2.2 «Адміністративно-правовий статус загальнодержавних суб'єктів деінституалізації» під поняттям адміністративно-правовий статус державних суб'єктів деінституалізації запропоновано розмістити закріплену в нормах адміністративного права, сукупність повноважень органів державної влади, їх службових і посадових осіб, реалізуючи які вони здійснюють владний управлінський вплив на суспільні відносини, які виникають і знаходять свій розвиток з приводу здійснення деінституалізації в Україні. На підставі аналізу положень чинного законодавства досліджено правовий статус (завдання, функції, повноваження): Верховної Ради України, Президента України, Кабінет Міністрів України, відповідних міністерств та центральних органів виконавчої влади як суб'єктів деінституалізації, охарактеризовано їх роль та значення у даному процесі. Наголошено, що на сьогодні відсутній єдиний державний суб'єкт, відповідальний за здійснення деінституалізації в Україні.

У підрозділі 2.3 «Адміністративно-правовий статус інших учасників процесу деінституалізації в Україні» відзначається, що внесок у розвиток процесу деінституалізації в Україні роблять не лише парламент, президент та органи виконавчої гілки влади, але й інші суб'єкти, діяльність яких також регулюється нормами адміністративного права, в силу чого вони набувають відповідно адміністративно-правового статусу. Охарактеризовано правовий статус таких суб'єктів деінституалізації: Уповноважений Верховної Ради України з прав людини та Уповноважений Президента України з прав дитини; місцевих органів влади – місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування, які реалізують більшість напрямків деінституалізації у тісній співпраці та відповідальні за впровадження деінституалізаційних процесів у межах окремо взятої адміністративно-територіальної одиниці України; громадські суб'єктам, які представлені чисельними громадськими об'єднаннями (громадськими організаціями та спілками) та благодійними організаціями.

У підрозділі 3.1 «Значення та місце міжнародних організацій в процесі впровадження деінституалізації в Україні» проаналізовано правові засади функціонування та внесок у процес деінституалізації таких міжнародних організацій як: UNICEF; Lumos; World Vision International; ICDL; ІНС. Досліджені завдання та напрямки та наявні результати роботи даних організацій у контексті впровадження деінституалізації в Україні. Особливе значення даних організацій полягає у тому, що вони мають можливість: впливати на політичну волю держави; залучати кваліфікованих фахівців до роботи з вітчизняними органами державної влади, місцевого самоврядування та громадськістю; суттєву фінансову підтримку; тощо.

У підрозділі 3.2 «Зарубіжний досвід деінституалізації та можливості його використання в Україні» акцентовано увагу на тому, що наша держава перебуває лише на початку шляху деінституалізації і немає належного досвіду, не найкращим чином позначається на успішності її проведення. Проаналізовано ключові політико-правові, організаційно-управлінські та

інші аспекти, а також наслідки проведення зазначеного процесу у: Австрії; Франції, Угорщині, Словаччині, Румунії, Болгарії. Підкреслено, що деінституалізації країн – членів Європейського Союзу відбувалися за значною підтримкою держави, зокрема фінансової. Особлива увага у даних державах приділяється питанням кадрового та інформаційного забезпечення даного процесу. Звернено увагу на досвід проведення деінституалізації у Норвегії та Молдові.

У підрозділі 3.3 «Проблемні питання деінституалізації в Україні та шляхи їх вирішення» акцентовано увагу на тому, що в силу того, що для України деінституалізація є досить новим явищем для нашої держави, вона зіткнулася із рядом проблем у її проведенні, вирішення яких є необхідним задля ефективного реформування інституційного догляду та виховання дітей. Окреслено основні проблеми деінституалізації в Україні та опрацьовано шляхи їх вирішення.

Ключові слова: деінституалізації, інституалізація, правові засади, адміністративно-правові засади, суб'єкти, адміністративно-правовий статус, міжнародні організації, процес деінституалізації.